

ÉLŐHELY-TÉRKÉPEZÉS ÓCSA KÖRNYÉKÉN

KUN András és RÉV Szilvia

8699 Somogyvámos, Fő u. 62. E-mail: kunandras29@gmail.com, rev.szilvia@gmail.com

Ócsa és Felsőbabád-Újtelep térségében 2009-ben végeztük egy 25 négyzetkilométeres terület élőhely-térképezését (a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Program T5×5_084 Ócsa megnevezésű mintavételi kvadrátjában). Munkánk Seregélyes Tibor és Seregélyesné Csomós Ágnes 1999-ben végzett élőhely-térképezésének ismétlése volt (SEREGÉLYES ÉS SEREGÉLYESNÉ CSOMÓS 1999, KUN ÉS RÉV 2009). A terepi bejárások és a dokumentáció összeállítása során az ő kutatási jelentésüket is felhasználtuk, fejezetünk is jelentős részben az ő munkájukon alapul, másrészt a terület 2009-es állapotára vonatkozik. A két különböző időpontban készült térképezés eredményeinek összevetése a módszerek különbözősége és az alkalmazott élőhely kategóriarendszerek változásai miatt csupán korlátozottan volt elvégezhető, ezért ezt a jelen munkában röviden tárgyaljuk.

Kulcsszavak: élőhelyek, élőhelykomplexek, élőhely-térképezés, Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Program, Ócsa, tájhasználat-történet, tájtípusok

A TERÜLET ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

A 25 négyzetkilométeres kvadrát nagy része az Ócsai Tájvédelmi Körzethez tartozik, és az alábbi területeket foglalja magában (ÉNy–ÉK, DNy–DK irányban haladva): Ócsa község, Kövecses-lapos, Csordajárás, Turjáni-erdő, Sátor-hegy, Nádalló, Cirjáki-erdő, Felsőbabád-Újtelep, Nagy-erdő, Vizes-erdő, Dabas-úti rét, Bika rét, Kely-sziget. A terület zöme – az északkeleti részek kivételével – a Csepeli-síkon helyezkedik el, (nagyjából a Budapest–Lajosmizse vasútvonal mentén), azon a Duna-terazon, amely a lápos-turjános egykori Duna-ártér és a szomszédos homokhátság határán fekszik.

Ócsa és Dabas térségében a negyedkori fedőüledékek mintegy 100–120 méteres vastagságban rakódtak le. Zömüket a pleisztocén végén és a negyedkor kezdeti időszakában a Duna halmozta fel hordalékkúpjának építése közben, majd a hordalék homokfrakcióját a szelek kifűjták, áthalmazták. A Csepeli-síkon a Duna bal partját megszakításokkal ármentes parti akkumulációs képződmények kísérik. Ezt a teraszt a hátság peremétől Dunaharaszti–Ócsa–Kunszentmiklós irányban széles sávban húzódó alacsony ártéri szint választja le, amelynek tengelye óholocén kori Duna-ág lehetett. Később az alacsony és

széles ártéri régiót Bugyi–Ócsa–Dabas határában ÉNy–DK-i irányba rendeződött alacsony akkumulációs képződmények tagolták lapos medencékre, amelyekben változó mértékű feltöltődés következett be. E komplex folyamatok során alakult ki a Turjánvidék, amelynek az ócsai és dabasi turjánosok a leggazdagabb növényzetű és legváltozatosabb részei közé tartoznak (S. CSOMÓS és SEREGÉLYES 2007).

Az egykor összefüggő Turjánvidék természetes élőhelyeit mára lecsapolással, helytelen erdőgazdálkodással és nagyüzemi mezőgazdálkodással legnagyobb részét átalakították, degradálták. A foltszerűen elhelyezkedő természetserű maradványterületek fennmaradásukat annak köszönhetik, hogy a Duna-völgy keleti peremén a környező, magasabb térszínek felől ideszivárgó vizek összegyűlnek (az ÉNy–DK irányú, mintegy 15 m magas Duna-teraszról kifolyó talajvíz, a Gödöllői-dombvidék irányából), és tartósan relatíve magas talajvízszintet eredményeznek. A terasz alól kifolyó vizek valamelyest kiegyenlítik az évszakos ingadozásokat, ami lehetővé tette a lápok kialakulását és fennmaradását. A lápos medencék között kisebb-nagyobb szintkülönbségek vannak, ezeken a tereplépcsőkön a talajvíz – területünk eredeti, háborítatlan állapotában – az egyes turjános medencéket fokozatosan megtöltve átbukott, és továbbhaladt a következő lápteknőig (BIRÓ és mtsai 2015).

Ezt a természetes rendet, egyensúlyi állapotot az 1920-as években megindult lecsapolási munkálatok bontották meg a tereplépcsők átvágásával. Ma a mélyebb területeken mindenütt csatornák húzódnak, és ez jelentős vízvesztést, a vizek gyors levonulását okozza. Kiemelt jelentőségű az 1950-es években épült XVI. csatorna (Árapasztó-csatorna), amely az Öreg-turján, Nagy-erdő és Ócsa község környékéről a vizet a felsőbabádi zsilipen keresztül a Duna–Tisza-csatornába szállítja. A kvadrát északkeleti részeinek vizei (a Vörös-ér és a Mádencia-erdő környéki területekről) egy másik csatornarendszeren keresztül délkelet felé távoznak a Duna-völgyi-főcsatornába. A TK megalakulásával egy időben nyitottak kavicsbányát az Öreg-turján és a régi 5-ös út között. Emellett a tágabb régióban sok más kavicsbánya is nyílt, tovább csökkentve területünk talajvízszintjét (SEREGÉLYES és SEREGÉLYESNÉ CSOMÓS 1999). A csatornák egy része napjainkban feltöltődés alatt áll, a természetvédelem zsilippel korlátozhatja a leengedésre kerülő víz mennyiségét, így a terület vízállapota az elmúlt három évtizedben javulásnak indult (NAGY és mtsai 2018).

Természetvédelmi szempontból meghatározó jelentőségű, hogy az éghajlat változása kifejezetten a szárazodási folyamatokat segíti. Csapadékban szegény évek már az 1970-es években is voltak, majd az 1980-as és 1990-es évektől mind több a kifejezetten száraz év. Mindez a vízjárásban, a vegetáció szerkezetében és az egyes fajok populációméretében is megmutatkozik (SEREGÉLYES

és SEREGÉLYESNÉ CSOMÓS 1999). Az utóbbi másfél évtized ugyancsak ingadozó csapadékeloszlást mutat, és mindennek eredője a fokozódó kiszáradás, a lápok, láperdők átalakulása, gyomosodása és az inváziós fajok terjedése.

A VIZSGÁLATOK MÓDSZERE

Az élőhely-térképezések a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Program adott időpontban érvényes protokolljai alapján készültek. A két térképezés között eltelt időszakban mind a térképezés technikai előkészítésének lehetőségeiben, mind az élőhelyek kategóriai-rendszerében változások történtek. A terület 2009-es élőhely-térképezése óta könyv alakban és a korábbiaknál részletesebb leírásokkal jelent meg a hazai élőhelyek osztályozási rendszere (Á-NÉR, BÖLÖNI és mtsai 2011), ezért az alábbiakban az élőhelyek kódjelét a 2011-es besorolás szerint adjuk meg.

A növénynevek tekintetében az *Új Magyar Fűvészkönyv*ben használt nevezéktant követtük (KIRÁLY 2009).

JELLEMZŐ ÉLŐHELYMOZAIKOK ÉS TÁJHASZNÁLATI TÍPUSOK

- Üde rétek, kiszáradó láprétek, kaszálók: Egykor térben és időben egyaránt mozaikosan (kézi kaszával) kaszálták és legeltették, ez a művelés már nem jellemző. Általános, az 1960-as évek óta tartó jelenség a használatuk felhagyása, amely vagy erdősüléshez vagy „járhatatlan” turjános kialakulásához vezet. Az általános vízhiány ezeket az élőhelytípusokat is érinti.
- „Járhatatlan” turjánosok: Egykori kaszálókból a felhagyás után létrejött vizes, magassásos, nádas, rekettye- és törékeny füzekkel tarkított élőhelykomplex, amely szinte járhatatlan, nem művelik.
- Nádasok: A kis nádasokat (melyek általában erdei zárványok) nem használják. Az Öreg-turján egykori tőzegtelepén kialakult összefüggő nádasban 2011-ben nyílt vízfelületeket alakított ki a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága, nádvágás nem folyik.
- Cserjések: A használat hiánya következtében, illetve a vízhiány miatt a korábbi kiszáradó láprétek egy része, illetve bizonyos tőzeglánya-területek sűrűn becserjésedtek rekettyefűzzel.
- Erdők: Zömmel láperdők és keményfaligetek, illetve ezek mozaikjai. A XX. században jellemző nagy területű tarvágásos gazdálkodás következtében az állományok jelentős részében a fák egykorúak, gyakori a homogén fafajszerkezet is, különösen az egykor mesterséges erdőfelújítással érintett területeken.

- Faültetvények, tájidegen erdők: Főként a régi 5-ös út mentén ültettek fekete-fenyőt és akácot, gyomos, száraz homoki gyepek helyére, a védett területen kívül. A területen kisebb nemes nyáras foltok is előfordulnak.
- Szántók: A szántókon főleg gabonát, burgonyát, kukoricát termesztenek. A lápteknők között – nagyjából ÉNy–DK irányban húzódó –, egymással párhuzamos, környezetükből 1–2 m-es magasságban kiemelkedő és hosszan elnyúló homokos kiemelkedések találhatók. Ezek a kisebb-nagyobb kiterjedésű háta a bővizű időszakokban is szárazulatok – ily módon művelhetők – voltak, és már nagyon régen feltörték őket. Kiterjedésük hosszú ideig szinte változatlan volt, az utóbbi évtizedekben viszont nagy területeken hagytak fel a műveléssel. A felhagyási folyamat jelenleg is zajlik. A vasútvonaltól északra a homokterazon sokkal nagyobb, intenzíven művelt szántók találhatók, ezek jellegükben mások.
- Művelt kultúrvidék: Ócsa község a homokterasz peremére épült. Az ófalu alacsonyabb térszínen található, közelebb a lápvidékhez, nedvesebb években a faluszéli házak „el is úsztak”. (Részben ezért ásták az 1950-es években az Árapasztó-csatornát.) A falu környékén előfordulnak fajgazdag kékperjés láprétek, sőt korábban kékperjések a falun belül zárványterületként is megvoltak – mára ezek elgyomosodtak, tönkrementek. A község környékén a zártkertek, kistáblás szántók, szőlők, zöldségeskertek találhatók. (A háztáji kertművelés ezen a vidéken is háttérbe szorulóban van, az ócsaiak életmódja mindinkább városiassá válik, az állattartás már ritka.)

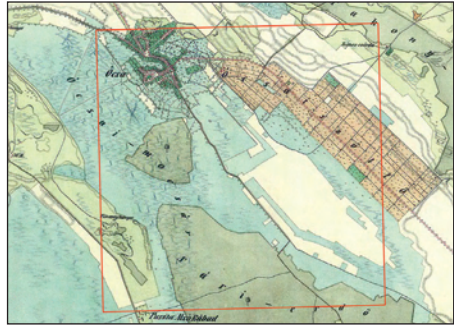
TÁJHASZNÁLAT-TÖRTÉNET

A Turjánvidék egykor összefüggött az Őrjeggel. Magassásosok, tavak, bokorfűzések, láp- és ligeterdők, nedves láprétek, mocsárrétek és nádasok mozaikjából álló turjánjaik nagyon régi írásos forrásokban is szerepelnek már. (Legkorábbi a Tihanyi Apátság alapítólevele, ahol például a Kolon-tó első említése is található). A környező falvak népe időlegesen ezekre a nehezen járható, az ellenség számára megközelíthetetlen turjános területekre települt át a tatárok, majd törökök elől menekülvén (vö. SEREGÉLYES ÉS SEREGÉLYESNÉ CSOMÓS 1999, BIRÓ ÉS mtsai 2015).

- XVIII. század: Az I. katonai felmérés térképe szerint (1. ábra, XVII. század vége) a táj alapszerkezete, úthálózata többé-kevésbé már megegyezik a maival. „*Nemediből*” a homokháton külön utak vezettek Dabas és Ócsa felé. A terület erdőszültsége kisebb a mainál: a Nagy-erdő területe körülbelül ötöd akkora, mint napjainkban, a Mádencia-erdő kis foltokból áll. Az Öreg-turján és a Nagy-erdő körüli területek lápos, vizenyős és szinte teljesen fátlan

1. ábra. A térképezett terület és környezete az 1. katonai felmérés idején (1783)

2. ábra. A térképezett terület és környezete a 2. katonai felmérés idején (1806–1869)

3. ábra. A térképezett terület és környezete a 3. katonai felmérés idején (1869–1887)

4. ábra. A terület topográfiai térképe az 5×5 kilométeres kvadrát határainak feltüntetésével

vidékek, a mai Cirják-erdőnek nyoma sincs. Az Öreg-hegyen szőlőskertek láthatók.

- XIX. század közepe: A II. katonai felmérés idejére (2. ábra, 1858–1859) az öreg-hegyi szőlő kiterjedtebbé vált. A táj szerkezet megváltozott, a szőlőktől északra, a homokháton nagyobb erdőfolt jelent meg (a Pakonyi-erdő). Kiterjedt a Nagy-erdő égerese, és egybeolvadt az időközben szintén kiterjedt Mádencia-erdővel. Itt jelenik meg először a térképen a faluhoz közelebb a Petőcz-erdő, de a Cirják-erdő még mindig nem látható. A lápvidék középső részén húzódo homokhátaikat felszántották. Az úthálózat szinte megegyezik a maival.
- XX. század eleje: A III. katonai felmérés 1920-ban felújított változatán (3. ábra) szinte a maival megegyező tájszerkezet látható, annyi különbséggel, hogy sokkal több a nedves kaszáló. Szántókat csak a lapterület legmagasabb pontján, a Bika-rét környékén láthatunk, illetve a falu szélén és a szőlőhegy aljában. A lapterület a mainál kevésbé erdősült, de a maihoz hasonló határvonalai jól felismerhetők. A Pakonyi-erdő területe csökkent, feldarabolódott.

5. ábra. A terület élőhelytérképe a folthatárokkal, a 2005-ben készült műholdfelvétellel illesztve

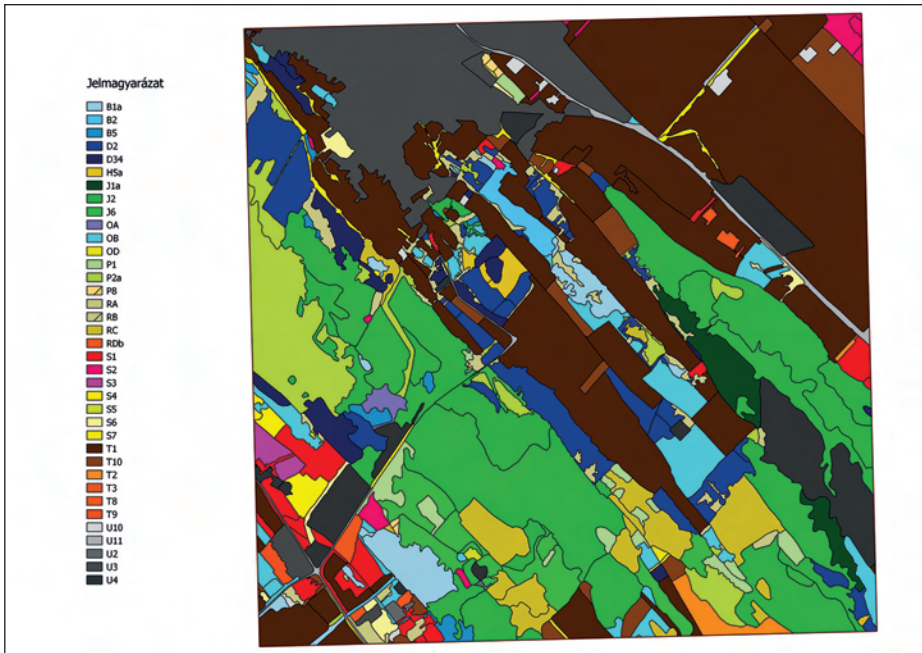
- 1950-es légi felvétel: A kvadrát nagy részét lapterületen kialakított kaszálók és erdők uralják. A szántók nagysága a maival közel azonos, de kisparcellásan művelik. Azok a részek, amelyek ma szinte járhatatlan turjánosok, akkor még kaszált rétek voltak – valószínűleg kékperjések, magassásosok és üde láprétek. Az Öreg-turján még megvan, jelentős részét kaszálják. Az erdők kiterjedése kisebb, a Petőcz-erdő felszabdaldott, a Nagy- és a Mádencia-erdőben kiterjedt irtások láthatók. A képen már szerepel az Árapasztó-csatorna. A vasúttól északra, a homokháton ekkor már nagytáblás szántók voltak.

A TERÜLET ÉLŐHELYTÍPUSAINAK JELLEMZÉSE

Az élőhelyek jellemző fajait vertikális növényzeti szintek szerint, illetve a csökkenő dominancia sorrendjében adjuk meg (elől állnak a lombkoronát alkotó, illetve az adott növényzeti szintben domináns fajok).

Természetes és természetközeli állapotú erdők

Fűzlápok (J1a): Kis kiterjedésű élőhelytípus területünkön. Fő fajai a *Salix cinerea*, *S. fragilis*, *Fraxinus angustifolia* subsp. *danubialis*, *Populus alba*,

6. ábra. Á-NÉR rendszer szerint színezett élőhelytérkép (2009) (az élőhely-kombinációk esetén csak a domináns kategóriát ábrázoltuk)

Phragmites australis. Általában egyéb fás élőhelytípusokhoz – főként égerlápokhoz – kapcsolódva jelenik meg.

Láp- és mocsárerdők (J2): Ócsa környékének jellemző, nagy kiterjedésű, természetvédelmi szempontból fontos erdőtípusa. A mélyebb részeken az égeresek uralkodnak, a kevésbé mély fekvésű helyeken a magyar kőris válik dominánssá. A leszáradó és fényben gazdagodó állományokban terjednek a magassás-fajok (leginkább a *Carex acutiformis* és *C. riparia*), illetve könnyen elgyomosodnak, csalánosodnak. (A kedvezőtlen mértékű erdőfelnylások okai például az egyenletes bontóvágások, a csapadékszegénység miatti szárazodás, a kőrisfák pusztulása a *Chalara fraxinea* gomba kártétele miatt). Cserjeszintje ritkás, leginkább a szegélyben jelennek meg: *Viburnum opulus*, *Frangula alnus*, *Cornus sanguinea*. A lábas égerek tövén *Thelypteris palustris*, *Dryopteris carthusiana* él, a nyílt vízben pl. *Hottonia palustris*, *Urtica kioviensis*, *Iris pseudacorus*, *Berula erecta*, *Caltha palustris*, *Peucedanum palustre* néhol tömegesen jellemző.

Keményfás ártéri erdők (J6): Leginkább láperdők szegélyein, azokhoz kapcsolódóan fordulnak elő. A láperdő felé az átmenet folyamatos. A láperdőkből

áthúzódó fajok például: *Viburnum opulus*, *Iris pseudacorus*, *Angelica sylvestris*, *Leucosium aestivum*. Fő koronaalkotó a *Fraxinus angustifolia* subsp. *danubialis*, mellette az *Ulmus laevis* és a *Quercus robur*. Cserjeszintjük záródó vagy közepesen fejlett. A ligeterdők jellemző, zárt erdei fajai például: *Corylus avellana*, *Acer tataricum*, *Malus sylvestris*, *Convallaria majalis*, *Paris quadrifolia*, *Circaea lutetiana*, *Campanula trachelium*, *Anemone ranunculoides*.

Természetes és természetközeli állapotú fátlan élőhelyek

Nádasok, gyékényesek és tavikákások (B1a): A térképezett területen két fő típusban fordul elő. Az egyik másodlagosan, a felhagyott tőzeglételek helyén alakult ki (az 1–1,5 m mély vízből 2 m magasra nő ki a zárt nádas állomány), másik típusa az égeres láperdők felnyílásaiban, kisebb foltokban található. Fajszegény állományok, bennük helyenként kisebb *Typha latifolia* foltokkal. Jellemzőek a kúszó szárú fajok: *Calystegia sepium*, *Solanum dulcamara*, szegélyben *Humulus lupulus*, mellettük *Lycopus europaeus*, *Lysimachia vulgaris*.

Harmatkásás, békabuzogányos, pántlikafüves mocsári-vízparti növényzet (B2): Kisebb foltokban csatornák partján, szegélyein. Típusos állományaik fajgazdagok. Jellemző fajaik: *Salix cinerea*, *Glyceria maxima*, *Typha latifolia*, *Caltha palustris*, *Lythrum salicaria*, *Galium palustre*. Foltokként cserjésednek, nádasodnak.

Vízparti virágkákás, csetkákás, vízi hídörös, mételykórós mocsarak (B3): Gyakran jelennek meg kis kiterjedésű, nem ábrázolható foltként. Nagyobb állományaik általában cserjésednek, nádasodnak, ezért többnyire komplexként ábrázoltuk. Helyenként behúzódnak az égeres láperdő széle alá, és még inkább igaz, hogy az erdő nő rá az élőhelyre. Jellemző fajok: *Calystegia sepium*, *Thalictrum flavum*, *Ranunculus repens*, *Lysimachia vulgaris*, *Iris pseudacorus*, *Symphytum officinale*, *Lythrum salicaria*, *Filipendula ulmaria*, *Berula erecta*, *Lathyrus palustris*, *Euphorbia palustris*, *E. lucida*, *Cirsium canum*, *Equisetum palustre* stb.

Kékperjés rétek (D2): Az önálló foltként térképezhető méretű, típusos kiszáradó kékperjés láprétek területe csökken Ócsán, inkább az átmenetek és komplexek sora jellemző. A kékperjések általában kaszálók, ami (helyesen végezve) a társulást stabilizálja és fenntartja. Különösen jól tenne állapotuknak a legeltetés, ami azonban napjainkban ritka a területen. A kaszálás (vagy legeltetés) elmaradásával (vagy helytelen végzésével!) állományaik cserjésednek-erdősülnek és/vagy elvizesedve járhatatlan turjánossá alakulnak át. A szárazodás miatt sok állomány jelentős stressznek van kitéve, a kiszáradó kaszált foltok megmaradnak, bár sztyeppesedésük, szegényedésük megindult. Jellemző fajok: *Molinia caerulea*, *Deschampsia caespitosa*, *Serratula tinctoria*, *Dianthus*

superbus, *Lathyrus palustris*, *Allium angulosum*, *Sanguisorba officinalis*, *Veratrum album*, *Iris sibirica*, *Gentiana pneumonanthe*.

Mocsárrétek (D34): Változatos, erősen mozaikos szerkezetű élőhelytípus. Csaknem minden állomány a *Molinietum* degradátuma, amely vagy korábbi szántás vagy túllegetetés következtében jött létre. Tömeges a *Deschampsia caespitosa* és az *Agrostis stolonifera*. Jellemző még a *Carex distans*, *Mentha pulegium*, *Lotus corniculatus*, *Potentilla reptans*, *Sanguisorba officinalis*, *Lysimachia vulgaris*.

Kötött talajú sztyepprétek (H5a): Az állományok többsége üdebb típusokból, elsősorban kékerjés láprétből alakult ki fokozatos vízvesztéssel, degradáció nélkül. Többnyire *Molinietum*-okból és azok átmeneteiből emelkedik ki, illetve azokkal mozaikol. Enyhén degradálódott formái gyomosodnak, ezeket többek között az *Ononis spinosa* elszaporodása jelzi. Fő domináns fűfaja a *Festuca rupicola*, gyakran nagy borítást ad a *Centaurea scabiosa subsp. sadleriana*.

Másodlagos és rontott fás-cserjés élőhelyek

Őshonos fafajú fiatalosok (P1): Nem gyakori és nem nagy területű élőhely. Az ócsai kvadrátban főként korábban végvágott erdők helyén kialakuló, regenerálódóban lévő, kissé megváltozott fafaj-összetételű fiatalos vagy fiatal erdő. Egyes helyeken fajszegény, másutt gyomos. Mivel területünkön a legnagyobb kiterjedésű erdőket gyorsan növekedő, pionír karakterű fafajok alkotják, ezért ez az élőhelytípus is relatíve természetközelinek mondható.

Üde és nedves cserjések (P2a): A megváltozott használati mód következtében a gyepek hamar cserjésedni és/vagy erdősödni kezdenek (leginkább kőrissel és veresgyűrű sommal). További erőteljes cserjésedés-fásodás figyelhető meg az erdők és lápok szegélyein (pl. rekettyefűzzel, kutyabengével, törékeny fűzzel).

Vágásterületek (P8): Az erdészeti beavatkozások során keletkeznek, és területünkön viszonylag gyorsan regenerálódnak. (2000 óta már csak idegenhonos faállományokat érintenek a tarvágások.)

Jellegtelen és telepített erdők (RA, RB, RDb, RB, RC): Bár sokhelyütt megjelenő élőhelytípusok, többnyire területileg alárendeltek. Általában rontott természetközeli állományok vagy fiatalosok. A korábbi természetes élőhelytől függően rendkívül változatos fajösszetételű és dinamikájú, korú, fafaj-összetételű és történetű állományok. Gyepszintjük hiányzik vagy jellegtelen.

Tájidegen fafajú állományok (S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7): Kvadrátunkban eléggé kis területet foglalnak el, főként a szárazabb részeken.

Másodlagos és rontott fátlan élőhelyek

Jellegetlen fátlan vizes élőhelyek (OA): Lakott területek és utak közelsége miatt elgyomosodott élőhelytípus. Eredetileg többnyire kékperjés kiszáradó láprét. Gyomosító fajok többek között: *Solidago gigantea*, *Arctium lappa*, *Daucus carota*, *Pastinaca sativa*.

Jellegetlen üde gyepek (OB): Nem gyakori típus. Részben beszántott kékperjések, ahol a szántást nemrégiben hagyták fel, másik részük lakott terület közelében erősen elgyomosodott és így stabilizálódott kékperjés. Előbbi esetben a terület erősen gyomos (pl. *Erigeron annuus*, *Solidago gigantea*), de megjelenik a *Lycopus europaeus* és más fajok, illetve a *Deschampsia caespitosa* és kevés *Molinia caerulea* is.

Jellegetlen száraz-félszáraz gyepek (OC): Többnyire legeltetés vagy más mezőgazdasági-erdészeti beavatkozások hozták létre, illetve több évtizede felhagyott szántók helyén alakul ki. Fő fajai a *Festuca pseudovina* és *Poa angustifolia*, néhol a *Festuca rupicola*. Vannak *Bromus tectorum*-os foltok is. Gyakori fajok: *Plantago lanceolata*, *Echium vulgare*, *Berteroa incana*, *Scabiosa ochroleuca*, *Potentilla arenaria*. Utak mentén domináns az *Agropyron repens*.

Lágy szárú özönfajok állományai (OD): Területünkön szinte kizárólag a *Solidago gigantea* összefüggő állományai sorolhatók ebbe a kategóriába, de néhol az inváziós *Asclepias syriaca* és *Aster lanceolatus* is megjelenik nagyobb foltokban.

Művelt és kultúrterületek (T1, T2, T3, T8, T9, T10): Kiterjedésük aránya a térképezett területen valamivel több, mint 50%. Jó részük szántó, illetve Ócsa község területe. A magasabban fekvő homokhátaikat régen felszántották, és rajtuk elsősorban gabonát, kukoricát, burgonyát termelnek.

AZ 1999-ES ÉS 2009-ES ÉLŐHELY-TÉRKÉPEZÉS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEVETÉSE

A 2009-ben végzett térképezésünk egyik alapját jelentő topográfiai térkép a 4. ábrán, az élőhely-foltok, illetve a generalizált élőhely-kategóriák térképei az 5–6. ábrákon láthatók.

Az 1999 és 2009 között bekövetkezett legfontosabb változások elsősorban a fátlan és cserjés élőhelyeket érintették. A kiszáradás és tőzgebomlás eredménye, hogy a korábban üde kékperjés rétek (D2) legtöbb állománya részben vagy teljesen mocsárrétté (D34) alakult át, illetve cserjésedett (P2a). Ugyancsak nagyarányú cserjésedés volt megfigyelhető a mocsárréteken. A nádasok és zombékosok (B1a, B4) számos, korábban már cserjésedő foltján olyan

mértékben előrehaladt a cserjésedés-beerdősülés, hogy 2009-re már fűzláp (J1a) vagy lúp- és mocsárerdő (J2) lett a domináns élőhely-kategória. Sokhelyütt változott a megművelt területek kiterjedése, elsősorban a szántók (T1) felhagyása miatt (T10), illetve – leginkább Ócsa közelében – a korábban felhagyott szántókon (T10) 2009-re gyomos, jellegtelen száraz gyepek (OC) alakultak ki.

A térképezésünk évében, 2009-ben készült műholdfelvétel lényegében azonos állapotot mutat a jelenlegivel (2017). A korábban felhagyott, üde kaszálók egy része járhatatlan turjánossá alakult, más részük beerdősült. A korábban különálló Petőcz-erdő és Nagy-erdő területe már egybefolyik. Az Öreg-turján korábban elnádásodott, eltűnt nyílt vizeit mesterséges lékek nyitásával (2011-től kezdődően) rekonstruálták. A régi 5-ös út körüli területeket több évtizeddel ezelőtt zömmel akáccal, fenyővel ültették be, száraz gyepek kevés maradt a kvadrát területén. Az egykori végvágások újulata felnőtt. Eredeti szerkezetben maradt meg, illetve újabb szőlőkkel gyarapodott az Öreg-hegy kisparcellás művelésű területe.

*

Köszönetnyilvánítás – Bérces Sándornak a térképmellékletek elkészítéséért, Korda Mártonnak és Lőkös Lászlónak a szöveg lektorálásáért mondunk hálás köszönetet.

IRODALOMJEGYZÉK

- BIRÓ, Cs., BIRÓ, M. és MÁTÉ, A. (2015): A Turján-vidék és az Őrjeg természeti képe az elmúlt évszázadokban. – In: IVÁNYOSI, Sz. A. (szerk.): *A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság negyven éve*. Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét. pp. 160–166.
- BÖLÖNI, J., MOLNÁR, Zs. és KUN, A. (szerk.) (2011): *Magyarország élőhelyei. Vegetációtípusok leírása és határozója. ÁNÉR 2011.* – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, 441 pp.
- KIRÁLY, G. (szerk.) (2009): *Új Magyar Fűvészkönyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok.* – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvalfő, 616 pp.
- KUN, A. és RÉV, Sz. (2009): *A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó program T5×5_084 Ócsa megnevezésű mintavételi kvadrátjának élőhely-térképezése és inváziós növényfajainak térképezése.* – Kutatási jelentés, Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, 55 pp.
- NAGY, L., NAGY, I. és RÉV, Sz. (2018): Az Ócsai Tájvédelmi Körzet gyepterületeinek természetvédelmi kezelési tapasztalatai. – In: KORDA, M. (szerk.): *Természetvédelem és kutatás a Turjánvidék északi részén. Rosalia 10.* Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, pp. 319–348.
- S. CSOMÓS, Á. és SEREGÉLYES, T. (2007): A Duna–Tisza közti Turjánvidék növényvilága. – In: HALPERN, B. (szerk.): *A rákosi vipera védelme. Rosalia 3.* Duna–Ipoly Nemzeti park Igazgatóság, Budapest, pp. 69–94.
- SEREGÉLYES, T. és SEREGÉLYESNÉ CSOMÓS, Á. (1999): *Ócsa és környéke élőhely-térképezése.* – Kutatási jelentés, Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, 37 pp.

HABITAT MAPPING IN THE VICINITY OF ÓCSA

András KUN and Szilvia RÉV

*H-8699 Somogyvámos, Fő utca 62, Hungary.**E-mail: kunandras29@gmail.com, rev.szilvia@gmail.com*

The habitat mapping of a 25-square kilometre-area in the vicinity of Ócsa and Felsőbabád-Újtelep (corresponding sample quadrat no. T5×5_084 Ócsa of the National Biodiversity Monitoring Programme) was carried out in 2009. It aimed to repeat that of Tibor Seregélyes és Ágnes Seregélyesné Csomós accomplished originally in 1999 (SEREGÉLYES és SEREGÉLYESNÉ CSOMÓS 1999, KUN és RÉV 2009). Their scientific report was followed and considered during our field survey and during the compilation of the documentation, furthermore our recent (2009) assumptions on the condition of the area presented in this chapter are largely based on their work as well. However, comparisons between these two habitat maps from 1999 and 2009 were doubtful and constrained due to the differences in the applied field methods and classifications, therefore they were disregarded here.

Key words: habitat complexes, habitat mapping, habitats, historical land use, landscape types, National Biodiversity Monitoring Programme, Ócsa